

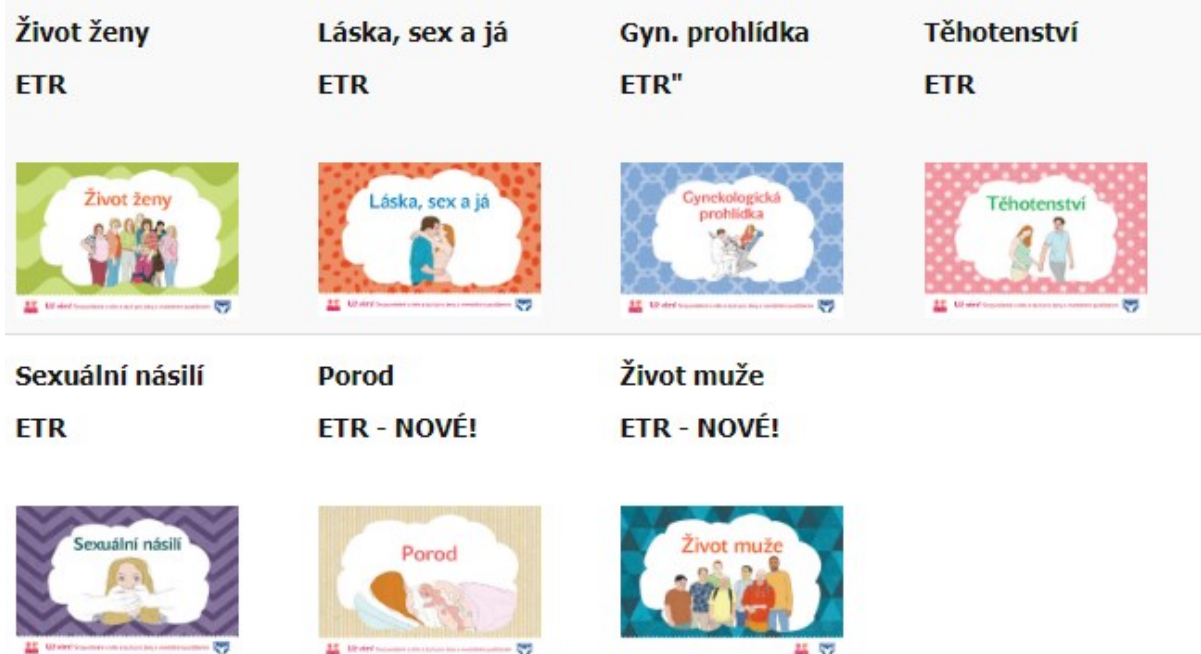
Příloha 1 – Doporučení pro organizace (osvěta)

Téma osvěty (skupinové)	Pomůcky
<ul style="list-style-type: none"> • soukromí člověka 	<ul style="list-style-type: none"> • zakreslení intimních míst do slepé mapy
<ul style="list-style-type: none"> • společenská etika 	<ul style="list-style-type: none"> • modelové situace na veřejnosti (restaurace, MHD apod.)
<ul style="list-style-type: none"> • mezilidské vztahy 	<ul style="list-style-type: none"> • příklady etiky • modelové situace
<ul style="list-style-type: none"> • finanční zaopatření 	<ul style="list-style-type: none"> • hospodaření (příjmy, výdaje, vytvoření fin. plánu, reálný příklad)
<ul style="list-style-type: none"> • lidské tělo (anatomie) 	<ul style="list-style-type: none"> • Brožura od SMPM (Život muže + Život ženy)
<ul style="list-style-type: none"> • hygiena 	<ul style="list-style-type: none"> • Brožura od SMPM (Život muže + Život ženy)
<ul style="list-style-type: none"> • menstruace 	<ul style="list-style-type: none"> • Brožura od SMPM (Život ženy)
<ul style="list-style-type: none"> • sex 	<ul style="list-style-type: none"> • Brožura od SMPM (Láska, sex a já) • Listy sexuality • „Pexeso“ Sex a vztahy
<ul style="list-style-type: none"> • antikoncepční metody 	<ul style="list-style-type: none"> • Brožura od SMPM (Láska, sex a já)
<ul style="list-style-type: none"> • těhotenství 	<ul style="list-style-type: none"> • Brožura od SMPM (Těhotenství)
<ul style="list-style-type: none"> • povinnosti, které se pojí k rodičovství 	<ul style="list-style-type: none"> • reálné příklady + obrázky
<ul style="list-style-type: none"> • sexuálně přenosné choroby 	<ul style="list-style-type: none"> • Brožura od SMPM (Láska, sex a já)
<ul style="list-style-type: none"> • obtěžující chování + zneužívání 	<ul style="list-style-type: none"> • Brožura od SMPM (Sexuální násilí), modelové situace

Téma osvěty (pro klienty – dívky)	Pomůcky
<ul style="list-style-type: none"> • menstruace 	<ul style="list-style-type: none"> • tampony, vložky • video • Brožura od SMPM (Život ženy)
<ul style="list-style-type: none"> • těhotenství/porod 	<ul style="list-style-type: none"> • Brožura od SMPM (Těhotenství, Porod)

Téma osvěty pro každou skupinu zvlášť	Pomůcky
<ul style="list-style-type: none"> • masturbace 	<ul style="list-style-type: none"> • Brožura od SMPM (Život muže + Život ženy) • Film Masturbace

zdroj: vlastní

Zdroj: <http://www.spmpr.cz/co-delame/publikace/>

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Katedra řízení a supervize v sociálních a zdravotnických organizacích

PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Sexualita u studentů s mentálním postižením

Vedoucí práce: Mgr. Pavla Povolná, Ph.D.

Praha: 2019

Jméno studenta: Michaela Bábíková

Imatrikulační ročník: 2018

Osobní číslo: 27697959

Projekt diplomové práce

Název:

Sexualita u lidí s lehkým mentálním postižením

Anglický název:

Sexuality of people with mild intellectual disability

Formulace a vstupní diskuse problému

Pro zpracování diplomové práce jsem si vybrala téma sexuality u lidí s lehkým mentálním postižením, kteří využívají služeb tranzitního programu. Volba tématu vychází z mé profese poradkyně v tranzitním programu s cílovou skupinou lidí – kterými jsou mladí lidé s mentálním postižením, kteří přechází/ chystají se přejít z role žáka do role zaměstnance.

Lidé s lehkým mentálním postižením jsou schopni komunikovat, začlenit se do sociálního prostředí (Bendová, Zikl, 2011, s. 12). Stupeň lehkého mentálního postižení se pohybuje na stupnici IQ od 50/55 – 70 IQ bodů (Valenta et al., 2012, s. 32-33).

Tranzitní program je služba zajišťující praxe na běžném pracovním trhu. Tato služba klientům také nabízí pomoc v osamostatňování v různých oblastech lidského života jako je např: cestování, hospodaření s penězi, lidské vztahy, komunikace s úřady a pomoc při vyhledávání volnočasových aktivit (Tranzitní program, nedatováno). Sama jsem v pozici poradkyně asistenční služby téměř každý den v přímém kontaktu s klienty služby a téma sexuality a intimity je v komunitě lidí s MP častým námětem rozhovorů (ať již mezi členy skupiny, nebo v interakci s asistenty). Náplní práce poradce je: zajišťování praxí pro klienty, sestavení individuálního plánu spolu s klientem, pomoc při jeho realizaci, pracovní asistence, komunikace a předání informací rodině, zaměstnavateli a škole, atd. Má hlavní úloha v tématu vzdělávání v oblasti sexuality není přesně stanovena. Tam, kde se mě klient zeptá na nějakou informaci, snažím se co nejlépe/adekvátně odpovědět, žádné metodické vzdělání v této oblasti však jako poradci neprovádíme, ani nikdo jiný v organizaci. V tuto chvíli nejsou popsány standardy/postupy, jak edukovat klienty v oblasti sexuality.

Téma sexuality u lidí s postižením je v dnešní době již více otevřené a diskutované. Přesto však přetrvávají stereotypy a tabu. Eisner (nedatováno) lidé jsou překvapeni, že lidé s postižením sexuální témata řeší také.

Novinkou v Čechách, s prostorem pro debatu k etickému, morálnímu a mravnímu rozměru problematiky sexuality lidí s postižením je služba sexuální asistence pro lidi s postižením – která ovšem není službou sociální, ale komerční. Je tedy placená klientem. V rámci sociální služby můžeme poskytnout klientovi poradenství, sexuální asistentky při edukaci mohou využít své tělo (Eisner, nedatováno). Nyní se v organizaci na toto téma klienti nevzdělávají,

pokud si sami neřeknou (nebo pracovník sám nevypozná), že je něco v této oblasti tíží, něco v čem nemají jasno. Existují návodné materiály jako např. brožury jiných organizací (př. Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z. s.), které máme k dispozici. Další rozbor, kterému se budu věnovat, budou výstupy Ligy lidských práv jako: Spíše chybí existence doporučených postupů. Mým cílem by bylo právě takový postup vytvořit. (Popsáno dále v Pracovním postupu). Vzdělání v oblasti sexuality v podobě mnou vytvořeného materiálu bych chtěla zařadit do tranzitního programu.

Teoreticko-metodologické východisko

Z holistického hlediska je člověk více než souhrn částí. Člověk má být pojímán komplexně. Aspekty, na kterých staví holistické pojetí člověka, jsou: zdravotní, sociální, psychologická a duchovní stránka člověka (Čeledová, Čevela, 2010). Sexualita je jednou z klíčových forem intimity člověka, přispívá k celkovému zdraví jedince (Chen et al., 2009, s. 681). Thorová (2012) říká, že sexualita je přirozeností každého člověka. K sexualitě jednotlivce je důležité přistupovat individuálně, jelikož je sexuální jednání propojeno s ostatními stránkami osobností. Kozáková et al. (2013) hovoří o zdravém pojetí sexuality (u lidí bez postižení i u lidí s postižením), které vychází ze čtyř složek: intimita, sex, důvěra a láska. Tyto složky mají být v harmonii = naplněny zároveň.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (2006) článek 23 hovoří m.j. o právu na rodinný život a sexualitu a právu člověka s postižením na to: „dostat srozumitelné informace o sexu a vztazích“. Státy, které Úmluvu ratifikovaly, se jejím přijetím zavázaly m.j. k: odstraňování diskriminace, uznání práv pro uzavření manželství po dosažení plnoletosti, právu k přístupu k informacím, sexuální výchově a plánovaném rodičovství, zachování reprodukční schopnosti, právo rozhodnout o počtu dětí.

Oborníci zabývající se sexualitou u lidí s mentálním postižením, zmiňují různé aspekty této problematiky: sociální, emoční, etické, právní aj. např. (Šídová, 2017) uvádí, že sexualita je základní potřebou každého z nás. Mnozí lidé s mentálním postižením mají zkušenosti se zakazováním a trestáním potřeb a projevů sexuality, nejčastěji ze strany jejich nejbližších, opatrovníků, nebo zaměstnanců pobytových zařízení sociálních služeb. Velkým problémem zneužití moci u poskytovatelů péče je řízená antikoncepce, sexuální zneužívání osob s MP v pobytových zařízeních apod. Např. Eisner (2015) uvádí, že 60 % lidí s mentálním postižením má zkušenost se sexuálním zneužitím.

Sexuální osvěta - tedy proces vzdělání, zprostředkování informací - může být zaměřena na klienty, tedy osoby s postižením, na širokou veřejnost, rodiny osob s postižením, také na

pracovníky v sociálních službách (Eisner 2013, s. 94 - 95). Sielert (2005, s. 15) zdůrazňuje, že sexuální edukace hraje roli v procesu socializace, kterou rozumíme nezáměrné působení na jedince díky začleňováním jedince do společnosti.

Podle odborníků je česká společnost (Eisner 2013, s. 43) a ostatní Evropa (O'Sullivan, 2014) v práci se sexualitou osob s postižením na začátku a sexuální život u osob s mentálním postižením je považován za nežádoucí, jelikož se očekává asexuálnost (Kracík, 1992). Sama se v práci se setkávám s tím, že klienti mají nevyjasněné otázky v oblasti sexuality, ale pro ostych se na ně neptají, jejich zájem lze ale jasně odvodit z projevů chování, např. narážkami na sexuální téma, navazování nevhodných vztahů, seznamování se na internetu, zasíláním osobních informací neznámým osobám, dotyky, které klient nemusí vnímat jako nevhodné, přitom jsou společností vnímány odlišně...

Cíl práce

Cíl práce je vytvořit návrh plánu/doporučeného postupu – edukace lidí s MP, kteří využívají tranzitní program. Edukace je systematické působení na určitý okruh lidí s cílem je vzdělat a naučit je určité vědomosti, dovednosti (Slovník cizích slov, 2019). Edukací ve své DP rozumím vzdělávání v sexuální oblasti v rámci tranzitního programu pomocí vhodných metod: návodných obrázků, textů, videí, dialogů a debat, popř. zajištěním setkání s jinými odborníky/ klienty ve skupině a probírání jednotlivých témat...

Hlavním cílem teoretické části práce je analýza existujících materiálů a postupů při edukaci sexuálních témat u lidí s mentálním postižením a následné porovnání, zda se v organizacích poskytující tranzitní program tato doporučení promítají v praxi. Zaměřím se nejen na edukaci obecně, ale všechny aktivity směřované od poskytovatele a soc. pracovníků směrem ke klientovi, týkající se oblasti sexuality, reprodukce, života v páru, rodině, ve vztahu.

Vidím ve své praxi, že postup při edukaci v této oblasti klientům chybí v jejich životě. I přesto, že se tranzitní program zaměřuje spíše na uplatnění klienta na pracovním trhu, služba se věnuje také ostatním oblastem života klienta. Sexuální oblast je však často opomíjena. Proto bych chtěla vytvořit účinný nástroj, který by soc. pracovníkům a organizacím mohl pomoci v naplňování cílů tranzitního programu i v této oblasti.

Cíl diplomové práce plánuji naplnit ve třech krocích:

1/ vytvořit přehled existujících materiálů pro edukaci v oblasti sexuality a reprodukčního jednání pro klienty sociálních služeb (edukační list, standard, doporučený postup, směrnice...).

2/ zjištění a formulace nejdůležitějších oblastí edukace v oblasti sexuality a reprodukčního jednání lidí s mentálním postižením ve srovnání pohledu klienta sociální služby a poskytovatele sociální služby. Rozhovor s odborníky/diskuze, co je účelné standardizovat a co ne.

3/ formulace jednotného doporučení edukačního standardu pro oblast sexuality a reprodukčního jednání pro tranzitní služby

Pracovní postup

V teoretické části se zaměřím na současnou edukaci (a další aktivity, které cílí na vzdělání v oblasti sexuality, reprodukce...) v sociálních službách poskytujících tranzitní program lidem s mentálním postižením a následné porovnání, zda se v organizacích promítá v praxi.

V úvodu se zaměřím na terminologii a vyjasnění pojmů používaných v souvislosti se sexualitou lidí s MP: mentální postižení, typy mentálního postižení, duševní onemocnění, poruchy chování a jejich rozlišení a význam. V teorii dále vytvořím přehled dokumentů související s tématem: zákony, vyhlášky, metodiky práce, další předpisy a doporučení.

Na základě výsledků z teoretické části práce s porovnání promítnutí do praxe povedu 10 - 15 polostrukturovaných rozhovorů s klienty tranzitního programu z 2 – 3 organizací. Cíl práce je vytvořit návrh plánu/postupu edukace lidí s MP, kteří využívají tranzitní program.

Časový harmonogram práce

• prosinec 2019

Promyšlení a ujasnění si tématu diplomové práce

Předložení projektu diplomové práce ke schválení vedoucímu práce a garantce oboru a vedoucí katedry

• leden - únor 2020

Tvorba koncepce práce, sesbírání dat k teoretické části práce

• březen – duben 2020

Zpracování teoretické části práce. Rozhovory s lidmi s MP a pracovníky v sociálních službách.

- květen

Analýza dat získaných z rozhovorů, zpracování metodologické části práce. Finální verze diplomové práce.

- červen 2020

Odevzdání finální verze diplomové práce.

- září 2020

Obhajoba DP.

Předběžná bibliografie

BENDO VÁ, Petra a Pavel ZIKL. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3854-3.

ČELEDOVÁ, L. a R. ČEVELA. *Výchova ke zdraví: Vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2010. ISBN 987-80-247-3213-8.

CHEN, X., Q. ZHANG a X. TAN. Cardiovascular effects of sexual activity. *Journal of Medical Research* [online]. 2009 , 681-688 [cit. 2020-01-12]. Dostupné z: http://www.ijmr.org.in/temp/IndianJMedRes1306681-581721_160932.pdf

EISNER, P. Mýty a předsudky o sexualitě lidí s postižením. In: VENGLÁŘOVÁ, Martina., EISNER, Petr a kolektiv. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0373-5.

EISNER, P. Národní kulatý stůl na téma Sexuální zneužívání mentálně postižených uživatelů v sociálních službách. In: *Národní centrum: Podpory transformace sociálních služeb* [online]. 2015 [cit. 2019-12-30]. Dostupné z: http://www.trass.cz/wp-content/uploads/2015/04/Vystup_z_NKS_21_10.pdf

EISNER, P. Sexualita lidí s postižením je stále tabu. *Hate free* [online]. 2014, nedatováno [cit. 2020-01-08]. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/blo/rozhovory/2134-petr-eisner>

HRUŠKOVÁ, H., MATOUŠEK, O., LANDISCHOVÁ, E. Sociální práce s lidmi s mentálním postižením, In MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds.) *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-818-0

KOZÁKOVÁ, Z., KREJČÍŘOVÁ, O., MÜLLER, O. *Charakteristika dospívání a dospělosti osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3712-5.

KRACÍK, J. *Sexuální výchova postižené mládeže*. Praha: Univerzita Karlova, 1992.

O'SULLIVAN, L. *Sexual Education for Adults with Intellectual Disabilities: A Critical Review of Policy and Practice in Four Service Providers in County Cork*. Ireland, 2014. Masters in Social Policy. University College Cork. Vedoucí práce Dr. Máire Leane.

Scs. Abz. Cz: Slovník cizích slov [online]. nedatováno, 2019 [cit. 2019-12-30]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/edukace>

SIELERT, U. *Einführung in die Sexualpädagogik*. Beltz: Weinheim und Basel, 2005

ŠÍDOVÁ, L. Lidé s handicapem jsou trestáni za projevy sexuality. In: *aktualne.cz* [online]. 25. 8. 2017 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/lide-shendikepem-jsou-casto-trestani-za-projevy-sexuality-ce/r~ee80a17a899811e7a0c50025900fea04/?redirected=1522484306>

THOROVÁ, K., JŮN, H. *Vztahy, intimita a sexualita lidí s mentálním handicapem nebo s autismem*. Vyd. 1. [i.e. 2.]. Praha: Asociace pomáhající lidem s autismem - APLA Praha, střední Čechy, 2012. ISBN 978-80-87690-08-6

Tranzitní program. *Inkluze.cz: ...aneb, jak to děláme v Rytmusu :-)* [online]. nedatováno [cit. 2019-12-30]. Dostupné z: <http://inkluzecz.cz/kolaboratorium/tranzitni-program/>

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. In: . New York, 2006. Dostupné také z: <https://www.mpsv.cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim>

VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. 2., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3829-1